

учнів цілісного світогляду про навколишній світ, активізація їх пізнавальної діяльності та підвищення інтересу учнів до матеріалу, що вивчається.

Для досягнення високих результатів у навчанні у початковій школі доцільно використовувати різноманітні види наочності, ТЗН, мультимедію, адже ці новітні засоби навчання дозволяють ґрунтовніше, наочніше сприймати навчальний матеріал та орієнтуватися у мовній діяльності.

Таким чином, уроки розвитку зв'язного мовлення становлять один з основних факторів формування комунікативної та навчально-пізнавальної компетентностей. Першочергове завдання вчителя – забезпечити засвоєння школярами мовних знань і формування вмінь застосовувати їх у мовленнєвій діяльності з урахуванням ситуації спілкування. Для того, щоб ця діяльність відбувалася на високому рівні, необхідно використовувати новітні технології навчання, завдання, що стимулюють розвиток творчої діяльності учнів, винахідливості та є посильними для кожної окремої дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/>
2. Донченко Т. Мета навчання української мови як системне утворення та шляхи її реалізації / Т.Донченко // Українська мова і література в школі. – 2011. – №1. – С. 2-6.
3. Каніщенко А.П. Уроки розвитку зв'язного мовлення в початкових класах / А.П.Каніщенко. – К.: Рута, 2000. – 128 с.
4. Коченгіна М. Навчання зв'язного мовлення. Мета. Психологічні засади. Система методів / М.Коченгіна // Початкова освіта. – 2006. – № 12. – С. 3-5.
5. Кучеренко І. А. Уроки розвитку зв'язного мовлення як основа формування комунікативної компетентності учнів / І.А.Кучеренко // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки. – Бердянськ: БДПУ, 2012. – №2. – С. 182-187.
6. М'ягих Г.М. Розробка уроків з розвитку зв'язного мовлення для школярів початкових класів / Г.М. М'ягих // Обдарована дитина. – 2011. – №9. – С. 25-32.
7. Методика викладання української мови: навчальний посібник / [за ред. С.І.Дорошенка]. — К.: Вища школа, 1989. — 424 с.
8. Методика викладання української мови в школі: посібник для вчителя / [О.М.Біляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін]. – К.: Рад. школа, 1987. – 246 с.
9. Олійник І. Умови формування навчально-пізнавальної компетентності дітей з особливими освітніми потребами / І.Олійник // Нова педагогічна думка. – 2010. – №1. – С.108-111.
10. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 1-4 класів. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/general-secondary-ducation/educational_programs/nnn1_4kl/
11. Строганова Г.М. Формування критичного мислення учнів на уроках розвитку мовлення в аспекті функціонально-семантичного підходу / Г.М.Строганова // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки. – Бердянськ: БДПУ, 2008. – №4. – С. 102-108.

Михайленко О.

Науковий керівник – проф. Поліщук В. А.

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ З ПРОФІЛАКТИКИ ВІДМОВ МАТЕРІВ ВІД НЕМОВЛЯТ В УКРАЇНІ

Материнство і дитинство належать до тих соціальних феноменів, які найбільш чутливі до соціально-економічних трансформацій у суспільстві. Свідченням цього є велика кількість дітей, які зростають поза межами рідної сім'ї, високий показник відмов породіль від немовлят. Причини цього соціального явища – економічні, морально-етичні, психологічні. Найбільш очевидним є зв'язок цієї проблеми з економічною ситуацією в державі та станом сім'ї у ній, а також моральним кліматом у суспільстві. Однак причини і наслідки такого явища не вичерпуються прямою залежністю від проблем економічного характеру, більш тісно вони пов'язані з суспільним життям і моральними цінностями.

За останнє десятиріччя вітчизняними науковцями здійснена низка соціально-педагогічних досліджень, присвячених питанням роботи з юними матерями (І.Братусь),

формуванню у молоді навичок усвідомленого батьківства (Л. Буніна, Т. Гусак, В. Кравець, Г. Лактіонова), соціально-педагогічній роботі з сім'ями (Г. Бевз, Н. Делінгевич, І. Трубавіна), підтримці молодих сімей (Т. Алексєнко), оцінці потреб дитини та сім'ї (І. Зверева, З. Кияниця, Ж. Петрочко).

Мета статі – визначити та охарактеризувати етапи розвитку соціальних служб з профілактики відмов матерів від немовлят, змістово-технологічні компоненти діяльності цих служб.

Таке соціальне явище, як ”прихований інфантицид“ (відмова матері від дитини) у психології, соціології, соціальній педагогіці розглядається як різновид девіантного материнства. На основі аналізу ряду досліджень науковцями цієї проблеми (В. Брутман, І. Братусь, Н. Кодацька, Т. Нікітіна, Р. Овчарова, Г. Філіпова) визначено групи причин порушення формування механізмів материнства: психологічні (емоційна та психологічна незрілість жінки, її низька опірність до стресів, емоційна нестабільність, егоцентризм, зосередженість на власних проблемах, інфантильність, переживання почуття несправедливості та нестачі любові, психічні розлади, невирішеність дитячих і пубертатних конфліктів, високий рівень тривожності, фобії, післяпологовий стрес або тривала ендогенна чи екзогенна депресія, небажана вагітність); сімейні (осуд батьків, відсутність психологічної і матеріальної підтримки з боку рідних, виховання у неповній чи неблагополучній сім'ї, відмова партнера від батьківства, страх втрати партнера через дитину, вагітність заміжньої жінки від іншого чоловіка); соціально-демографічні (материнство до досягнення 18 років, пізня вагітність, народження дитини з тяжкими патологіями); соціально-економічні (низький освітній рівень жінки, безробіття, відсутність власного житла, малі доходи, небажання переривати навчання, кар'єру); соціально-культурні (девальвація у суспільстві традиційних цінностей щодо інституту сім'ї, узалежнена поведінка жінки від психоактивних речовин (алкоголю, наркотиків), прагнення до розваг та задоволень, недостатня просвітницька робота серед молоді щодо формування усвідомленого батьківства).

Аналіз наукових досліджень та практики свідчить, що в кожному конкретному випадку відмов має місце комплекс різних причин, що обумовлює необхідність індивідуального підходу в профілактичній роботі з жінкою з урахуванням як соціокультурних та економічних факторів, так і віку, психологічного стану та життєвого досвіду ”відмовниці“.

У результаті аналізу сучасних підходів до соціальної профілактики (Т. Алексєнко, О. Безпалько, І. Звереві, В. Лютого, В. Оржеховської) нами обґрунтовано, що профілактика відмов матерів від немовлят має носити комплексний характер.

Структурна профілактика відмов матерів від немовлят трактується дослідниками як сукупність медичних, психологічних, педагогічних заходів, спрямованих на формування у жінок мотиваційно-поведінкової складової відповідального материнства, виявлення, усунення чи мінімізацію причин відмов матерів від немовлят. З урахуванням цього для кожного рівня структурної профілактики (первинної, вторинної, третинної) нами визначено завдання, цільові групи, осіб, які проводять профілактичну роботу, установи та організації, в яких вона здійснюється, форми роботи.

На основі аналізу праць з проблем профілактичної роботи (Н. Зимівець, В. Лютий, В. Оржеховська, С. Терницька, К. Шендеровський) нами визначено принципи, на яких має ґрунтуватися структурна профілактика відмов матерів від немовлят: системності (передбачає проведення профілактичних заходів з урахуванням актуальної ситуації серед молоді та потенційних груп ризику); ситуативної адекватності (визначає відповідність профілактичних заходів реальним соціально-економічній, соціокультурній, особистісно-психологічній ситуаціям); міжсекторної взаємодії (має на меті налагодження взаємозв'язків між інституціями, які дотичні до вирішення проблеми попередження відмов матерів від немовлят, та координацію їхніх дій); оперативності (забезпечує необхідність термінового втручання та профілактичних дій за перших ознак чи сигналів можливої відмови); варіативності (визначає доцільність застосування широкого спектру соціальних, психологічних, педагогічних форм та методів роботи відповідно до вікової групи, складності випадку тощо).

Здійснений нами аналіз соціальної роботи з попередження відмов матерів від немовлят у країнах далекого (Велика Британія, Болгарія, Північна Ірландія, Польща, Румунія, Словачія, Сполучені Штати Америки, Швеція) та ближнього (Білорусь, Литва, Росія) зарубіжжя дав

змогу з'ясувати, що в цих країнах функціонують різні типи соціальних служб: притулки та центри для неповнолітніх матерів, кризові центри, центри для матерів, центри матері і дитини, центри раннього втручання. Ці установи здійснюють первинну, вторинну та третинну профілактику щодо жінок, які очікують дитину чи мають наміри залишити її. У цих службах, які фінансуються за рахунок бюджетів місцевих громад чи створені за підтримки неурядових організацій, реалізуються спеціальні програми роботи з різними групами жінок, специфічні форми профілактичної роботи, стандарти професійної діяльності для фахівців, які працюють з жінками групи ризику. Таке програмно-змістове забезпечення доцільно впровадити у вітчизняну практику профілактики відмов матерів від немовлят, адаптувавши до сучасних українських соціокультурних реалій.

В Україні соціальні служби з профілактики відмов матерів від немовлят пройшли несуперечливий шлях розвитку, починаючи від поодиноких експериментальних майданчиків, створених у межах пілотних проєктів неурядових організацій, до розгалуженої мережі консультаційних пунктів при пологових будинках та жіночих консультаціях, соціальних центрів матері та дитини по всій Україні.

Результатом аналізу генези соціальних служб з профілактики відмов матерів від немовлят стало виокремлення трьох етапів у їхньому розвитку на підставі таких критеріїв: види діяльності та результати у розбудові соціальних служб, розроблення та упровадження нормативної бази їхнього функціонування.

Проведений ретроспективний аналіз дозволив виокремити три етапи розвитку соціальних служб з профілактики відмов матерів від немовлят:

1) експериментальний (2001-2004 рр.) - характеризується реалізацією пілотних проєктів неурядових організацій у партнерстві з Державною соціальною службою, органами місцевої влади щодо мультиплікації зарубіжного досвіду попередження відмов матерів від немовлят;

2) інституалізації (2005-2007 рр.) - відзначається затвердженням Типових положень про соціальний центр матері та дитини (Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2005 р. N 879) та про консультаційний пункт центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у пологових стаціонарах, жіночих консультаціях та будинках дитини (наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 23.10.2006 N 3545); створенням центрів матері та дитини в більшості областей України та мережі консультаційних пунктів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у пологових стаціонарах, жіночих консультаціях;

3) стандартизації (2008-2011 рр.) - характеризується проведенням тренінгів для фахівців, які працюють у консультаційних пунктах центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, у пологових стаціонарах, жіночих консультаціях, соціальних центрах матері та дитини за єдиними навчальними програмами; розробкою та затвердженням проєкту стандартів надання послуг соціальними центрами матері та дитини.

У процесі дослідження визначено, що соціальні працівники, психологи здійснюють первинну та вторинну профілактику відмов у консультаційних пунктах центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у пологових стаціонарах, жіночих консультаціях шляхом надання вагітним жінкам педагогічних, інформаційних, психологічних, юридичних послуг; проведення бесід, відео лекторіїв, тренінгів для майбутніх мам чи подружніх пар з питань підготовки до пологів, усвідомленого батьківства; здійснення консультування жінок, індивідуальної психотерапевтичної роботи з вагітними, які складають групу ризику, у жіночих консультаціях, а також безпосередньо з відмовницями у пологових стаціонарах. Базуючись на принципах міжвідомчої взаємодії, спеціалісти консультпунктів співпрацюють з лікарями-гінекологами іншими медичними працівниками, узгоджуючи спільні плани роботи з ними та адміністрацією жіночої консультації чи пологового стаціонару.

З'ясовано, що завданнями соціальних центрів матері та дитини є забезпечення першочергових потреб жінок та дітей на період вирішення їх складних життєвих обставин; надання соціальної, психологічної, юридичної підтримки матерям; створення належних житлово-побутових умов для нормальної життєдіяльності матері та дитини й забезпечення дитині належного догляду без відокремлення від матері; підготовка матері з дитиною до успішної адаптації у суспільстві; створення сприятливих умов для розвитку дитини; захист прав та інтересів дітей та жінок, які тимчасово проживають у соціальних центрах матері та дитини.

Встановлено, що провідними технологіями в діяльності фахівців центру є: ведення випадку, оцінка потреб дитини та її сім'ї, соціальне супроводження, сімейні групові наради. Основними формами роботи з жінками є індивідуальні бесіди, консультації з питань розвитку дитини, здорового способу життя, практичні заняття щодо навичок догляду за дитиною, тренінги комунікативності, особистісного зростання, формування навичок усвідомленого материнства тощо.

Обґрунтовано, що реалізація означених завдань та технологій має покладатися на мультидисциплінарну команду фахівців центру, яку складають психолог, медичний працівник, соціальний педагог чи соціальний працівник. За результатами оцінки вони розробляють індивідуальний план роботи із отримувачем послуг, що відображає логіку, зміст та процедуру надання послуг з метою подолання складних життєвих обставин, в яких опинилася жінка.

На основі аналізу пріоритетів сімейної державної політики, зокрема завдань у сфері профілактики раннього соціального сирітства, визначених на найближчі роки, доведена необхідність створення у територіальних громадах окремих служб чи відділень профілактики відмов матерів від немовлят при центрах соціально-психологічної допомоги, лікарнях, кризових центрах, центрах по роботі з сім'єю тощо, у яких буде запроваджене змістово-технологічне забезпечення, розроблене в соціальних центрах матерів та дитини.

Науковий пошук за темою дослідження дозволив визначити структурну профілактику відмов матерів від немовлят як систему медичних, психологічних, педагогічних заходів, спрямованих на формування у жінок мотиваційно-поведінкової складової відповідального материнства; виявлення, усунення чи мінімізацію причин відмов матерів від немовлят.

На основі аналізу сучасних підходів до соціальної профілактики обґрунтовано систему структурної профілактики відмов матерів від немовлят. Доведено, що вона носить комплексний характер, має свою специфіку порівняно з профілактикою інших соціальних проблем. Її теоретичним підґрунтям є мотиваційно-потребова теорія А. Маслоу, теорія соціального наочіння А. Бандури, теорія прив'язаності Дж. Боулбі, концепція материнсько-дитячої прив'язаності М. Ейнворт, онтогенетична концепція материнства Г. Філіпової, концепція усвідомленого батьківства Р.Овчарової.

Реалізація основних положень дослідження спрямовується на покращання існуючої практики профілактичної роботи з жінками, які опинилися у складних життєвих обставинах, а також на подальше вдосконалення системи соціальної роботи з дітьми та сім'ями.

У статті наведено теоретичне узагальнення та аналіз емпіричного матеріалу з попередження раннього соціального сирітства та розвитку соціальних служб профілактики відмов матерів від немовлят в Україні. На основі аналізу сучасних підходів до соціальної профілактики визначено структурну профілактику відмов матерів від немовлят як систему медичних, психологічних, педагогічних заходів, спрямованих на формування у жінок мотиваційно-поведінкової складової відповідального материнства; виявлення, усунення чи мінімізацію причин відмов матерів від немовлят.

В статті приведені теоретичне обобщення и анализ эмпирического материала по предупреждению раннего социального сиротства и развития социальных служб профилактики отказов матерей от новорожденных в Украине. На основе анализа современных подходов к социальной профилактики определены структурную профилактику отказов матерей от новорожденных как систему медицинских, психологических, педагогических мероприятий, направленных на формирование у женщин мотивационно-поведенческой составляющей ответственного материнства, выявления, устранения или минимизации причин отказов матерей от новорожденных.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацилева О. В. Девіантне материнство як варіант порушення репродуктивної поведінки / О. В. Бацилева // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського Національного університету імені Івана Огієнка / за ред. І.Г. Васильєва. – Кам'янець-Подільський : [б. в.], 2010. – Вип. 8. – С. 48-57.
2. Братусь І. В. Соціально-педагогічна робота з юними матерями у США та Великій Британії: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Братусь Іванна Володимирівна. – К., 2007. – 235 с.
3. Консультування з питань вагітності : навч. посіб. / за ред. Н. Я. Жилки, О. Г. Карагодіної. – К. : Калита, 2007. – 136 с.

4. Становище сімей в Україні (за підсумками 2000-2009 років) : щорічна державна доповідь Президентів України про становище сімей а стан реалізації державної сімейної політики / кер. авт. кол. А. Ю. Тарановська. – К. : Міністерство країни у справах сім'ї, молоді та спорту, 2011. – 224 с.
5. Чи зійдуться наші долі... Реінтеграція батьків і дітей: перші кроки до усвідомлення проблеми / Волинець Л. С., Говорун Т. В., Постолок Г. І., Балим Л. В. – К. : ЮНІСЕФ, 2002. – 104 с.
6. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації : [навч.-метод. комплекс] / авт.-упоряд. : О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, Ж. В. Петрович та ін. ; за заг. ред. І. Д. Зверєвої, Ж. В. Петрович. – К. : Фенікс, 2007. – 528 с.

Мартинюк Н.

Науковий керівник – доц. Чорна І.М.

САМОПІЗНАННЯ ЯК ЧИННИК ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У сучасній психологічній літературі є різні підходи до дослідження особистості її самопізнання та самосвідомості. Один з них спирається на аналіз тих підсумкових продуктів самопізнання, які виражаються в будові уявлень людини про самого себе або «Я-концепцію».

Розвиток самосвідомості людини нерозривно пов'язаний з процесом самопізнання, як процесом наповнення самосвідомості змістом, що пов'язує людину з іншими людьми, з культурою і суспільством в цілому, процес, що відбувається усередині реального спілкування і завдяки ньому, в рамках життєдіяльності суб'єкта і його специфічних діяльностей. Значна кількість робіт присвячена проблемі самопізнання, увагу науковців привертають особливості перебігу цього явища як такого.

Ще К.Роджерс відзначав, що людина прагне відмовитися від маскуваннн свого істинного Я, від догоджання іншим; вона рухається до повної відкритості тому, що відбувається усередині неї, вона вчиться тонко прислухатися до себе. Це значить, що вона прагне до гармонії складних почуттів і реакцій, замість того щоб бути простою чи застиглою. Вона довіряє складності своїх внутрішніх процесів, цінує їх появу і розвиток. Вона творчо реалістична. Вона аналізує все те, що може бути такими внутрішніми процесами, хоче максимально збільшити рівень внутрішніх змін і росту. Процес самопізнання включає в себе самоспостереження, рефлексію, самоаналіз та самооцінку.

Поряд із фундаментальними роботами теоретико-методологічного плану (Б. Г. Ананьєв, Л. С. Виготський, О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн, А. Г. Спіркін, І. І. Чеснокова, Е. В. Шорохова та ін.), існують дослідження, що стосуються конкретно-практичних аспектів цієї проблеми (М. І. Боришевський, В. М. Козієв, І. С. Кон, В. В. Столін та ін.).

Актуальність обраної теми полягає в тому, що проблема самопізнання завжди привертала увагу науковців. Феномени самопізнання торкаються питання про те, як відбувається самопізнання, у тому числі і того, що вже засвоєно або привласнено, перетворено на «Я» суб'єкта. Особливе місце у розв'язанні проблеми особистісної зрілості й самопізнання належить працям М.І.Боришевського, Л.Ф.Бурлачука, О.В.Киричука, Г.С.Костюка, І.С. Кона, В.В. Сафіна, Г.К. Радчук й іншим. В ході роботи значна увага приділяється психологічним особливостям студентського віку і особистісної зрілості, як такої, зокрема. В цей час відбуваються значні зміни в соціальній ситуації розвитку особистості, змінюється провідна діяльність і коло значущих осіб, що може проходити досить болуче.

Значної уваги потребує теоретичне та експериментальне дослідження самопізнання як чинника особистісної зрілості студентської молоді, яке може легко піддаватися впливу різноманітних зовнішніх і внутрішніх негативних чинників. Очевидна актуальність, недостатня розробленість та перспективність дослідження цієї проблеми зумовили вибір теми наших наукових пошуків.

Мета дослідження – дослідити особливості самопізнання особистості, як чинника особистісної зрілості студентської молоді. Згідно з поставленою метою визначено такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до проблеми самопізнання.
2. Розглянути роль самопізнання як чинника особистісної зрілості.
3. Дослідити фактори, що впливають на особистісну зрілість студентської молоді.